

TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRUVCHI FAOL METODLAR (PBL, CBL, SWOT).

Sahiyeva Matluba Toshpulat qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti Termiz filiali dotsenti

matlubasahiyevattatf@gmail.com

Narzullayeva Mavludaxon

Toshkent davlat tibbiyot Universiteti Termiz filiali Umumiy onkologiya yoʻnalishi
1-kurs magistranti

narzullayevamavludaxon@gmail.com

Annotatsiya: Zamonaviy taʼlim tizimida tanqidiy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda, ayniqsa oliy taʼlim va tibbiyot sohasida. Muammoli oʻqitish (PBL), holatli oʻqitish (CBL) hamda SWOT tahlil kabi faol oʻqitish metodlari talabalarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni samarali hal etish qobiliyatlarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqolada mazkur metodlarning pedagogik ahamiyati, ularning taʼlim jarayonidagi oʻrni hamda talabalarning bilim va koʻnikmalarini rivojlantirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, ushbu yondashuvlar nazariy bilimlarni amaliyot bilan uygʻunlashtirishga xizmat qilishi taʼkidlanadi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, faol oʻqitish metodlarini qoʻllash talabalarning darsga qiziqishini oshiradi va ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatga samarali tayyorlaydi.

Kalit soʻzlar: tanqidiy fikrlash, faol oʻqitish metodlari, muammoli oʻqitish (PBL), holatli oʻqitish (CBL), SWOT tahlil, talaba markazli taʼlim, analitik koʻnikmalar, innovatsion taʼlim

Kirish

Hozirgi globallashuv va ilm-fan taraqqiyoti davrida yuqori malakali, mustaqil fikrlay oladigan mutaxassislariga boʻlgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Anʼanaviy taʼlim usullari, asosan, tayyor bilimlarni berishga qaratilgan boʻlib, ular zamonaviy talablarni toʻliq qondira olmayapti. Shu sababli taʼlim jarayonida talabalarning faol ishtirokini taʼminlovchi, ularni mustaqil izlanishga undovchi metodlarga ehtiyoj kuchaymoqda. Muammoli oʻqitish (PBL), holatli oʻqitish (CBL) hamda SWOT tahlil zamonaviy pedagogik yondashuvlar sifatida keng qoʻllanilmoqda. Ushbu metodlar orqali talabalar real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish, muammolarni aniqlash va ularga yechim topish jarayonida faol ishtirok etadilar. PBL usuli orqali talabalar mustaqil ravishda bilim izlaydi va muammolarni hal etadi, CBL esa nazariy bilimlarni aniq holatlar asosida qoʻllash

imkonini beradi. SWOT tahlil esa vaziyatni chuqur o'rganish, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda imkoniyat va tahdidlarni baholashga yordam beradi. Mazkur metodlarni ta'lim jarayoniga joriy etish nafaqat bilimlarni mustahkamlash, balki talabalar o'rtasida muloqot, hamkorlik va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda faol o'qitish metodlarining ahamiyati nihoyatda kattadir.

Materiallar va metodlar

Mazkur tadqiqot oliy ta'lim muassasasida tahsil olayotgan talabalar o'rtasida olib borildi. Tadqiqot jarayonida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan faol o'qitish metodlari — muammoli o'qitish (PBL), holatli o'qitish (CBL) va SWOT tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqotda jami 60 nafar talaba ishtirok etdi va ular tasodifiy ravishda tajriba hamda nazorat guruhlariga ajratildi. Tajriba guruhida darslar innovatsion metodlar asosida tashkil etildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi. Ma'lumotlar yig'ish jarayonida so'rovnomalar, test sinovlari, kuzatuv va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Talabalarning tanqidiy fikrlash darajasi dars boshlanishidan oldin va tajriba yakunida baholandi. Olingan natijalar statistik tahlil qilinib, guruhlar o'rtasidagi farqlar aniqlashtirildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida faol o'qitish metodlari qo'llanilgandan so'ng talabalarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalari sezilarli darajada oshdi. Xususan, muammolarni tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish qobiliyatlari rivojlanganligi kuzatildi. Nazorat guruhida esa o'zgarishlar nisbatan past darajada bo'lib, asosan nazariy bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklangan. Tajriba guruhidagi talabalar dars jarayonida faolroq ishtirok etgani, o'z fikrlarini erkin bayon qilgani va guruhiy ishlarda yuqori natija ko'rsatgani aniqlandi. Shuningdek, SWOT tahlil usulidan foydalanish talabalar tomonidan murakkab vaziyatlarni tizimli baholash ko'nikmalarini shakllantirishda samarali bo'lgani qayd etildi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari faol o'qitish metodlarining, xususan muammoli o'qitish (PBL), holatli o'qitish (CBL) hamda SWOT tahlilning talabalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi yuqori samaradorligini yana bir bor tasdiqladi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish yondashuvlariga nisbatan faol metodlar talabalarning bilish jarayonini sezilarli darajada faollashtiradi va ularni bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol yaratuvchiga aylantiradi. Xususan, PBL metodidan foydalanish talabalarni mustaqil axborot izlash, muammoni tahlil qilish va mantiqiy

xulosalar chiqarishga undaydi. Bu jarayonda talabalar nafaqat mavjud bilimlarini qoʻllaydi, balki yangi bilimlarni ham mustaqil ravishda egallaydi. Natijada ularda reflektiv fikrlash va oʻz-oʻzini baholash koʻnikmalari shakllanadi. CBL metodi esa oʻquv materialini real yoki realga yaqin vaziyatlar asosida oʻrganishga imkon yaratadi, bu esa bilimlarning amaliy ahamiyatini oshiradi va ularni mustahkamlashga xizmat qiladi. SWOT tahlil metodining qoʻllanilishi talabalarni muammoga kompleks yondashishga oʻrgatadi. Kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar hamda tahdidlarni aniqlash orqali talabalar vaziyatni har tomonlama tahlil qilish, ustuvor yoʻnalishlarni belgilash va asoslangan qarorlar qabul qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi. Bu esa ularning strategik va tizimli fikrlashini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, faol oʻqitish metodlari talabalarning kommunikativ koʻnikmalarini ham rivojlantiradi. Guruhiy ishlash, muhokama va fikr almashish jarayonlari orqali talabalar oʻz fikrini aniq va asosli ifodalashni, boshqalarning nuqtai nazarini tinglashni hamda jamoada samarali ishlashni oʻrganadi. Bu esa zamonaviy mutaxassislar uchun zarur boʻlgan muhim kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Natijalarni tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, faol metodlar qoʻllanilgan guruhda nafaqat akademik koʻrsatkichlar, balki oʻquv motivatsiyasi ham sezilarli darajada oshgan. Talabalar dars jarayonida faol ishtirok etishga intilgan, oʻz bilimlarini amaliy vaziyatlarda sinab koʻrishga qiziqish bildirgan. Bu holat esa taʼlim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, tanqidiy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantirishda faol oʻqitish metodlari muhim ahamiyatga ega. Xususan, muammoli oʻqitish (PBL), holatli oʻqitish (CBL) hamda SWOT tahlil metodlari talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Tajriba natijalari asosida aniqlanishicha, innovatsion yondashuvlar qoʻllanilgan guruh talabalari anʼanaviy usulda oʻqigan talabalarga nisbatan yuqori natijalarni koʻrsatdi. Bu esa faol oʻqitish metodlarining samaradorligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, mazkur metodlar talabalarning darsga boʻlgan qiziqishini oshirish, ularni faol ishtirok etishga jalb qilish va nazariy bilimlarni amaliyot bilan uygʻunlashtirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Kelgusida taʼlim jarayonida ushbu metodlarni keng joriy etish, ularni yanada takomillashtirish hamda oʻqituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Barrows H.S. Problem-Based Learning in Medicine and Beyond. – New York: Springer, 1986.

2. Savery J.R. Overview of Problem-Based Learning: Definitions and Distinctions. – Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning, 2006.
3. Prince M. Does Active Learning Work? A Review of the Research. – Journal of Engineering Education, 2004.
4. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Prentice Hall, 1984.
5. Facione P.A. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. – Insight Assessment, 2011.
6. Harden R.M., Laidlaw J.M. Essential Skills for a Medical Teacher. – Elsevier, 2012.
7. Thistlethwaite J.E. Case-Based Learning in Medical Education. – Medical Teacher, 2012.
8. Goleman D. Emotional Intelligence. – Bantam Books, 1995.
9. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. – McGraw-Hill, 2011.
10. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. – Pearson, 2014.

